

Nr 25

Lagutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973: 100 med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. jämte motioner.

Genom en den 9 mars 1973 dagtecknad proposition har Kungl. Maj:tt under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i lagen (1969: 618) om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap,
3. lag om ändring i lagen (1958: 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredningen av faderskapet till barn utom äktenskap,
4. lag om ändring i lagen (1969: 620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
5. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar,
6. lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott,
7. lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),
8. lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99).

I anledning av propositionen har väckts två motioner. Motionsyrkandena redovisas nedan på s. 18.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom propositionen läggs fram förslag till ändringar i föräldrabalken jämte förslag till vissa följdändringar i annan lagstiftning.

De ändringar som föreslås i föräldrabalken innebär att barnavårdsmannainstitutionen i dess nuvarande utformning avskaffas och att de uppgifter som f. n. åvilar barnavårdsmannen förs över till andra organ. Sålunda föreslås att uppgiften att medverka vid utredning av utom-äktenskapliga barns börd skall övertas av barnavårdsnämnden, som även skall se till att barnet får underhållsbidrag. Nämnden föreslås få delegera beslutanderätten i fråga om dessa uppgifter på tjänsteman hos kommunen. Den obligatoriska tillsynen av barn utom äktenskap föreslås upphöra. Samhällets tillsyn, som bör omfatta alla barn, föreslås i stället bli utövad av barnavårdsnämnden och andra barnavårdande organ i samverkan, varvid särskilt barnavårdscentralerna får stor betydelse. Behovet av stöd och hjälp till vårdnadshavare vid utövandet av vårdnaden

föreslås skola tillgodoses av barnavårdsnämnderna. Barnavårdsnämnden i vårdnadshavarens kyrkobokföringsort skall på begäran av denne utse en särskild tjänsteman eller förtroendeman hos nämnden eller annan lämplig person, som har att lämna honom sådant bistånd. Den person som nämnden utser för detta ändamål föreslås bli benämnd barnavårdsman.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1974.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas i fråga om föräldrabalken,¹

dels att 8 kap. skall upphöra att gälla,

dels att 3 kap. 2 och 4 §§, 6 kap. 6 §, 7 kap. 2 och 7 §§, 20 kap. 6, 11, 28 och 38 §§ samt 21 kap. 5 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 3 kap. skall införas två nya paragrafer, 5 och 16 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

2 §²

Erkännande av faderskapet till barn utom äktenskap sker skriftligen. Erkännandet skall bevittnas av två personer och skriftligen godkännas av *barnavårdsman* eller, om sådan ej är förordnad, barnavårdsnämnden samt av modern eller särskilt förordnad förmyndare för barnet. Har barnet uppnått myndig ålder, skall erkännandet i stället godkännas av barnet självt. Erkännande kan ske även före barnets födelse.

Barnavårdsman och barnavårdsnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antagas att mannen är fader till barnet.

Erkännande av faderskapet till barn utom äktenskap sker skriftligen. Erkännandet skall bevittnas av två personer och skriftligen godkännas av barnavårdsnämnden samt av modern eller särskilt förordnad förmyndare för barnet. Har barnet uppnått myndig ålder, skall erkännandet i stället godkännas av barnet självt. Erkännande kan ske även före barnets födelse.

Barnavårdsnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antagas att mannen är fader till barnet.

¹ Senaste lydelse av 8 kap. 3 § 1969: 617
8 kap. 4 § 1969: 617
8 kap. 6 § 1969: 617
8 kap. 7 § 1969: 157
8 kap. 10 § 1971: 305.

² Senaste lydelse 1969: 617.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Visas senare att mannen ej är fader till barnet, skall rätten förklara, att erkännandet saknar verkan .

4 §³

Det åligger barnavårdsnämnden att sörja för att faderskapet till barn utom äktenskap fastställes, om den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd i riket eller eljest vistas här. Barnavårdsnämnden skall sörja för att faderskapet till annat barn utom äktenskap fastställes, om vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare.

Närmare bestämmelser om förfarandet vid fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap, för vilket barnavårdsman är förordnad, meddelas i särskild lag.

Närmare bestämmelser om förfarandet vid fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap i fall som avses i första stycket meddelas i särskild lag.

5 §

Uppgiften att sörja för att barnets börd fastställes åvilar barnavårdsnämnden i den kommun där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd. Är vårdnadshavaren ej kyrkobokförd i riket, åvilar uppgiften barnavårdsnämnden i den kommun där han vistas eller, om han ej vistas i riket, barnavårdsnämnden i Stockholm.

6 §

Inträder ändring i förhållande som anges i 5 § sedan barnavårdsnämnden inlett utredning för att få barnets börd fastställd, är nämnden ändå skyldig att slutföra utredningen.

Barnavårdsnämnden kan förordna att ärendet skall överflyttas till barnavårdsnämnden i annan kommun, om det skulle avsevärt underlätta utredningen. Om sådant beslut skall den andra barnavårdsnämnden ofördröjligen underrättas.

Talan mot barnavårdsnämnds beslut enligt andra stycket föres

³ Senaste lydelse 1969: 617.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

hos länsstyrelsen genom besvär.
Mot länsstyrelsens beslut föres tala-
lan hos kammarrätten genom be-
svär.

6 kap.

6 §

Gör en av föräldrarna sig skyl- dig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, eller är han till följd av frånvaro, sjuk- dom eller annan orsak för längre tid förhindrad att deltaga i vård- naden, äge rätten på ansökan av den andre eller barnavårdsman eller på anmälan av allmän åkla- gare eller barnavårdsnämnd för- ordna, att vårdnaden skall tillkom- ma allenast den andre. Inträffar sådant fall i fråga om bägge för- äldrarna, äge rätten överflytta vårdnaden å särskilt förordnad för- myndare.

Gör en av föräldrarna sig skyl- dig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, eller är han till följd av frånvaro, sjuk- dom eller annan orsak för längre tid förhindrad att deltaga i vård- naden, äge rätten på ansökan av den andre eller på anmälan av all- män åklagare eller barnavårds- nämnd förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den andre. Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, äge rätten över- flytta vårdnaden å särskilt förord- nad förmyndare.

7 kap.

2 §

I kostnaden för barnets underhåll tage envar av föräldrarna del efter sin förmåga.

Fader eller moder, som ej har vårdnaden om barnet, skall betala un- derhållsbidrag. Tillkommer vårdnaden om barn i bestående äktenskap endast den ene av föräldrarna och leva de ej efter domstols beslut eller eljest på grund av söndring åtskilda, gälle dock vad i 5 kap. giftermåls- balken stadgas.

Det åligger barnavårdsnämnd, som enligt 3 kap. 4 § skall sörja för att faderskapet till barn utom äktenskap fastställas, att tillse att barnet tillförsäkras underhåll.

7 §

Avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet som ovan sägs utgöra ej hinder för den underhållsberättigade att göra gällande rätt till högre underhållsbidrag.

Gäller avtalet underhåll enligt 1 § till barn utom äktenskap, vare det dock bindande för den under-

Gäller avtalet underhåll enligt 1 § till barn utom äktenskap, vare det dock bindande för den under-

Nuvarande lydelse

hållsberättigade, om avtalet slutits genom skriftlig, av två personer bevitnad handling och godkänts av barnavårdsmanen eller, om sådan ej finnes, av barnavårdsnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, äge hon sluta avtal som nu sagts, ändå att hon ej uppnått myndig ålder. Innefattar avtalet åtagande att till barnets underhåll utgiva visst belopp en gång för alla, *erfordras stödse godkännande av barnavårdsnämnden. Belopp som sist sagts skall betalas till nämnden*, och varde med beloppet så förfaret som i 4 kap. 6 § sägs med avseende å där nämnt engångsbelopp.

Avtal angående underhåll till barn må slutas jämväl före barnets födelse.

Föreslagen lydelse

hållsberättigade, om avtalet slutits genom skriftlig, av två personer bevitnad handling och godkänts av barnavårdsnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, äge hon sluta avtal som nu sagts, ändå att hon ej uppnått myndig ålder. Innefattar avtalet åtagande att till barnets underhåll utgiva visst belopp en gång för alla, *skall beloppet betalas till barnavårdsnämnden*, och varde med beloppet så förfaret som i 4 kap. 6 § sägs med avseende å där nämnt engångsbelopp.

20 kap.

6 §⁴

I ärende om antagande av adoptivbarn skall rätten inhämta upplysningar om barnet och sökanden ävensom huruvida vederlag eller bidrag till barnets underhåll är givet eller utfäst. Har barnet ej fyllt aderton år, skall yttrande inhämtas från barnavårdsnämnden i den församling där sökanden är kyrkobokförd samt, om barnavårdsman förordnats för barnet, från den barnavårdsnämnd, som har att utöva tillsyn å barnavårdsmannens verksamhet, och eljest från barnavårdsnämnden i den församling där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd.

I ärende om antagande av adoptivbarn skall rätten inhämta upplysningar om barnet och sökanden ävensom huruvida vederlag eller bidrag till barnets underhåll är givet eller utfäst. Har barnet ej fyllt aderton år, skall yttrande inhämtas från barnavårdsnämnden i den kommun där sökanden är kyrkobokförd och från barnavårdsnämnden i den kommun där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd.

Fader eller moder, vars samtycke till adoptionen ej erfordras, varde ändock hörd, där det kan ske. Vid adoption av adoptivbarn skall vad nu sagts i stället gälla adoptanten eller, om make adopterat andra makens barn, envar av makarna. Finnes särskild förmyndare, vars samtycke ej erfordras, skall ock han höras.

⁴ Senaste lydelse 1970: 840.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §⁵

I mål om underhåll till barn får modern, om hon har vårdnaden om barnet, föra talan för barnet, även om hon ej uppnått myndig ålder. Är särskild förmyndare för barnet förordnad, har han samma rätt att föra talan för barnet. Även barnavårdsman får föra sådan talan. Var och en som kan föra talan för barnet skall få tillfälle att yttra sig i målet.

I mål om underhåll till barn får modern, om hon har vårdnaden om barnet, föra talan för barnet, även om hon ej uppnått myndig ålder. Är särskild förmyndare för barnet förordnad, har han samma rätt att föra talan för barnet. I fall som avses i 7 kap. 2 § tredje stycket får även barnavårdsnämnden föra sådan talan. Var och en som kan föra talan för barnet skall få tillfälle att yttra sig i målet.

Underhållsbidrag må bestämmas till olika belopp för särskilda delar av underhållstiden.

Underhåll till barn må ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt aderton år, innan det kan tillförlitligen bedömas, huruvida underhållsskyldighet föreligger därefter.

28 §⁶

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § eller i 29 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, jämväl av barnavårdsman och den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Ansökan om förmyndares förordnande eller entledigande eller om annan rättens åtgärd med avseende å förmynderskap må, såframt fråga ej är om ärende, varom i 9 kap. 2 a § eller i 29 § stadgas, göras, förutom av överförmyndaren och förmyndare, av den omyndige själv, om han fyllt sexton år, så ock av hans make och närmaste fränder. Förmyndare, som gjort sig skyldig till försummelse i vårdnaden om underårig, må entledigas jämväl på ansökan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd. Frågor som avses i denna paragraf skall ock rätten, när anledning är därtill, upptaga utan att särskild ansökan blivit gjord.

Mot rättens beslut i ärende, varom i första stycket sägs, må talan fullföljas, förutom av den som beslutet särskilt rör, av envar som äger göra ansökan efter vad nyss är sagt.

Mot beslut, varigenom det förelagts förmyndare att vid vite fullgöra visst åliggande, må talan fullföljas allenast i samband med klagan över rättens beslut om utdömande av vitet.

⁵ Senaste lydelse 1969: 617.

⁶ Senaste lydelse 1969: 157.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

38 §

I fråga om mål eller ärende, vari allmän åklagare, barnavårdsnämnd eller överförmyndare för talan, skall vad i 20 § lagen om införande av nya rättegångsbalken är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Första stycket gäller ej mål om underhåll till barn utom äktenskap.

21 kap.

5 §⁷

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan allmän domstols dom eller beslut meddelades, kan länsrätten vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av allmän domstol. Sådan fråga upptages av allmän domstol på ansökan av den som varit part i ärendet hos länsrätten eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan allmän domstols dom eller beslut meddelades, kan länsrätten vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av allmän domstol. Sådan fråga upptages av allmän domstol på ansökan av den som varit part i ärendet hos länsrätten eller av barnavårdsnämnd.

Länsrätten får även i annat fall vägra verkställighet, om risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1969: 618) om fastställande av faderskape till barn utom äktenskap**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1969: 618) om fastställande av faderskape till barn utom äktenskap,

dels att i rubriken närmast före 2 § samt i 3 och 4 §§ ordet "barnavårdsman" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "barnavårdsnämnd" i motsvarande form,

dels att 1, 2, 5, 6, 7, 10 och 11 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller förfarandet vid fastställande av faderskape till barn utom äktenskap, för vilket barnavårdsman är förordnad.

Denna lag gäller förfarandet vid fastställande av faderskape till barn utom äktenskap i fall som avses i 3 kap. 4 § föräldrabalken.

⁷ Senaste lydelse 1971: 305.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

*Barnavårdsman*en skall försöka utreda vem som är fader till barnet. För detta ändamål skall *han* inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen.

Barnavårdsnämnden i annan kommun skall på begäran av *barnavårdsman*en biträda *denna*.

Barnavårdsnämnden skall försöka utreda vem som är fader till barnet. För detta ändamål skall *nämnden* inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse för utredningen.

Barnavårdsnämnden i annan kommun skall på begäran av *den barnavårdsnämnd som det åligger att sörja för att faderskapet fastställes* biträda *denna*.

5 §¹

*Med barnavårdsnämndens medgivande får barnavårdsman*en lägga ned påbörjad utredning angående faderskapet, om det

1. visar sig omöjligt att få erforderliga upplysningar för bedömning av faderskapsfrågan,

2. framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol,

3. föreligger samtycke av modern eller särskilt förordnad förmyndare enligt 4 kap. 5 § föräldrabalken till adoption av barnet, eller

4. av särskilda skäl finns anledning till antagande att fortsatt utredning eller rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Barnavårdsnämnden får lägga ned påbörjad utredning angående faderskapet, om det

Talan mot barnavårdsnämnds beslut att lägga ned påbörjad faderskapsutredning föres genom besvär hos länsstyrelsen. Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.

6 §

*Barnavårdsman*en skall föra protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. I protokollet skall antecknas även sådana uppgifter som kan ha betydelse för skyldigheten att utge bidrag till barnets underhåll.

Utredningen bör bedrivas skyndsamt. Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall utredningen vara slutförd inom ett år från barnets födelse.

Vid barnavårdsnämnden skall *föras* protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. I protokollet skall antecknas även sådana uppgifter som kan ha betydelse för skyldigheten att utge bidrag till barnets underhåll.

¹ Senaste lydelse 1970: 845.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Talan om fastställande av faderskapet föres av *barnavårdsman-
nen*. Även den som har vårdnaden
om barnet eller särskilt förordnad
förmyndare för barnet får föra så-
dan talan. Har modern vårdnaden
om barnet, får hon föra talan,
även om hon ej uppnått myndig
ålder.

*Barnavårdsman-
nen* skall föra
talan mot den man eller de män
som enligt *hans* utredning eller
vad som framkommit under må-
lets handläggning skäligen kan
komma i fråga som fader till bar-
net.

Talan om fastställande av fader-
skapet föres av *barnavårdsnäm-
nden*. Även den som har vårdnaden
om barnet eller särskilt förordnad
förmyndare för barnet får föra
sådan talan. Har modern vårdna-
den om barnet, får hon föra talan,
även om hon ej uppnått myndig
ålder.

Barnavårdsnämnden skall föra
talan mot den man eller de män
som enligt *nämndens* utredning
eller vad som framkommit under
målets handläggning skäligen kan
komma i fråga som fader till bar-
net.

10 §

Talan väckes vid rätten i den
ort där den barnavårdsnämnd
finns som har *tillsyn över barna-
vårdsman-
nens verksamhet*. Rätten
kan förordna att målet skall flyt-
tas över till annan domstol, om
det skulle avsevärt underlätta
handläggningen av målet.

Är mål om fastställande av faderskap anhängigt, kan frågan om faderskapet till barnet prövas endast i det målet.

Talan får ej slutligen prövas före barnets födelse.

Talan väckes vid rätten i den
ort där den barnavårdsnämnd
finns som har *att tillse att fader-
skapet till barnet fastställes*. Rät-
ten kan förordna att målet skall
flyttas över till annan domstol,
om det skulle avsevärt underlätta
handläggningen av målet.

11 §

I samband med att *barnavårds-
mannen* väcker talan skall proto-
kollet över *hans* utredning ges in
till rätten. Väckes talan av annan,
skall rätten *förelägga barnavårds-
mannen att ge in protokollet*.

Svarande skall delges protokollet i samband med stämningen.

Rätten kan förelägga *barna-
vårdsman-
nen* att fullständiga ut-
redningen om faderskapet.

I samband med att *barnavårds-
nämnden* väcker talan skall proto-
kollet över *nämndens* utredning
ges in till rätten. Väckes talan av
annan, skall rätten *infordra barna-
vårdsnämndens protokoll*.

Rätten kan förelägga *barna-
vårdsnämnden* att fullständiga ut-
redningen om faderskapet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Vid tillämpning av vad i övergångsbestämmelse till lagen (1969: 618) om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap föreskrives om att äldre lag skall gälla beträffande barnavårdsman-
nens skyldighet att i fråga om barn utom äktenskap, som fötts före utgången av år 1969, sörja för att barnets börd fastställes skall bestämmelserna om barnavårdsman i den äldre lagen i stället gälla barnavårdsnämnden.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1958: 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av faderskapet till barn utom äktenskap

Härigenom förordnas, att 5 § lagen (1958: 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av faderskapet till barn utom äktenskap¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §²

Har blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper utförts på anmodan av *barnavårdsman* för utredning av faderskapet till barn utom äktenskap, . skall *barnavårdsnämnden* ersätta kostnad som avses i 4 §.

Har blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper utförts på anmodan av *barnavårdsnämnd* för utredning av faderskapet till barn utom äktenskap, skall *nämnden* ersätta kostnad som avses i 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre lag gäller i fråga om undersökning som utförts på anmodan av barnavårdsman.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969: 620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag

Härigenom förordnas, att 1 § lagen (1969: 620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Den som på grund av förordnande enligt 20 kap. 12 § föräldrabalken utgivit underhållsbidrag till barn utom äktenskap eller till barnets moder har rätt att av allmänna medel återfå vad han utgivit, om domstolen genom dom eller beslut som vunnit laga kraft skilt målet från sig utan att mannen blivit underhållsskyldig.

Vad som sägs i första stycket om rätt till ersättning av allmänna medel gäller också för det fall att underhållsbidrag utgivits på grund av att mannen i skriftlig, av två personer bevitnad handling,

Vad som sägs i första stycket om rätt till ersättning av allmänna medel gäller också för det fall att underhållsbidrag utgivits på grund av att mannen i skriftlig, av två personer bevitnad handling, som

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1969: 619.

² Senaste lydelse 1969: 619.

Nuvarande lydelse

som godkänts av barnavårdsman-
nen eller barnavårdsnämnden, åta-
git sig att utge underhåll för tid;
intill dess resultatet av blodunder-
sökning om faderskapet föreligger,
och blodundersökningen visar att
han icke kan vara fader till barnet.
Är hans faderskap enligt blodun-
dersökningen osannolikt, har han
rätt till ersättning för utgivna un-
derhållsbidrag, såvida talan om fa-
derskapet icke väckes mot honom
inom sex månader från det utlå-
tandet över blodundersökningen
förelåg. Oavsett resultatet av blod-
undersökningen föreligger rätt till
ersättning, om han genom laga-
kraftvunnen dom friats från fa-
derskapet eller om annan man på
grund av lagakraftvunnen dom el-
ler erkännande är att anse som
fader till barnet.

Föreslagen lydelse

godkänts av barnavårdsnämnden,
åtagit sig att utge underhåll för tid,
intill dess resultatet av blodunder-
sökning om faderskapet förlig-
ger, och blodundersökningen visar
att han icke kan vara fader till
barnet. Är hans faderskap enligt
blodundersökningen osannolikt,
har han rätt till ersättning för ut-
givna underhållsbidrag, såvida ta-
lan om faderskapet icke väckes
mot honom inom sex månader
från det utlåtandet över blodun-
dersökningen förelåg. Oavsett re-
sultatet av blodundersökningen fö-
religger rätt till ersättning, om han
genom lagakraftvunnen dom friats
från faderskapet eller om annan
man på grund av lagakraftvunnen
dom eller erkännande är att anse
som fader till barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre lag gäller i fråga
om handling som godkänts före ikraftträdandet.

5 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att ut-
bekomma allmänna handlingar**

Härigenom förordnas, att 14 § lagen (1937: 249) om inskränkningar i
rätten att utbekomma allmänna handlingar¹ skall ha nedan angivna ly-
delse.

Nuvarande lydelse

Handlingar vilka av läkare eller
hos socialstyrelsen eller på läkares
eller styrelsens föranstaltande upp-
rättats till utredning i mål eller
ärende hos domstol eller i ären-
de som avses i giftermålsbal-
ken; handlingar i ärenden rörande kri-
minologisk undersökning för forsk-
ningsändamål; handlingar vilka
upprättats vid psykologisk under-

*Föreslagen lydelse*14 §²

Handlingar vilka av läkare eller
hos socialstyrelsen eller på läkares
eller styrelsens föranstaltande upp-
rättats till utredning i mål eller
ärende hos domstol eller i ären-
de som avses i giftermålsbal-
ken; handlingar i ärenden rörande
kriminologisk undersökning för
forskningsändamål; handlingar vil-
ka upprättats vid psykologisk un-

¹ Lagen omtryckt 1971: 203.

² Senaste lydelse 1972: 121.

Nuvarande lydelse

sökning som utförts för forskningsändamål eller i samband med inskrivning av värnpliktiga eller yrkesvägledning, arbetsvård eller omskolning eller i ärende om anställning eller upphörande av anställning hos myndighet eller i ärende om uttagning av anställd hos myndighet till viss utbildning eller tjänstgöring; läkarutlåtanden i ärenden om statlig personalpensionering; handlingar i ärenden enligt lagen (1972: 119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall; handlingar i ärenden rörande hälsovård, sjukvård, socialhjälp, understöd vid barnsbörd, samhällets barnavård och ungdomsskydd eller eljest barnavårdsnämnds och barnavårdsmäns verksamhet, sådan familjerådgivning som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, rätt för enskilda att inköpa alkoholhaltiga drycker, behandling av alkoholister eller eljest nykterhetsnämnds verksamhet, folkpensionering eller eljest pensionsstyrelsens eller pensionsnämnds verksamhet, försäkring för olycksfall i arbete eller eljest riksförsäkringsanstaltens eller försäkringsrådets verksamhet, tillsyn å understödsföreningar, hjälpverksamhet vid arbetslöshet; så ock handlingar i ärenden rörande kontroll å utläningar, som här i riket vistas eller hit söka tillträde, må, i vad de angår enskilds personliga förhållanden, icke utan hans samtycke till annan utlämnas tidigare än sjuttio år efter handlingens datum. Även utan sådant samtycke skall dock handling som nu sagts utlämnas, om, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till skada eller förklenande för den vilkens personliga

Föreslagen lydelse

dersökning som utförts för forskningsändamål eller i samband med inskrivning av värnpliktiga eller yrkesvägledning, arbetsvård eller omskolning eller i ärende om anställning eller upphörande av anställning hos myndighet eller i ärende om uttagning av anställd hos myndighet till viss utbildning eller tjänstgöring; läkarutlåtanden i ärenden om statlig personalpensionering; handlingar i ärenden enligt lagen (1972: 119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall; handlingar i ärenden rörande hälsovård, sjukvård, socialhjälp, understöd vid barnsbörd, samhällets barnavård och ungdomsskydd eller eljest barnavårdsnämnds verksamhet, sådan familjerådgivning som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, rätt för enskilda att inköpa alkoholhaltiga drycker, behandling av alkoholister eller eljest nykterhetsnämnds verksamhet, folkpensionering eller eljest pensionsstyrelsens eller pensionsnämnds verksamhet, försäkring för olycksfall i arbete eller eljest riksförsäkringsanstaltens eller försäkringsrådets verksamhet, tillsyn å understödsföreningar, hjälpverksamhet vid arbetslöshet; så ock handlingar i ärenden rörande kontroll å utläningar, som här i riket vistas eller hit söka tillträde, må, i vad de angår enskilds personliga förhållanden, icke utan hans samtycke till annan utlämnas tidigare än sjuttio år efter handlingens datum. Även utan sådant samtycke skall dock handling som nu sagts utlämnas, om, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till skada eller förklenande för den vilkens personliga förhål-

Nuvarande lydelse

förhållanden i handlingen avses eller för hans nära anhöriga. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

Föreslagen lydelse

landen i handlingen avses eller för hans nära anhöriga. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

Angår handling, som i första stycket avses, någons intagning, vård eller behandling å anstalt eller inrättning eller någons vård eller behandling av läkare annorstädes än å anstalt, och finnes grundad anledning antaga att genom handlingens utlämnande ändamålet med vården eller handlingen skulle motverkas eller någons personliga säkerhet sättas i fara, må utlämnande vägras, ändock att enligt bestämmelserna i första stycket utlämnande bort ske. Likaledes må utbekommande av handling, utvisande vem som gjort anmälan i ärende rörande samhällets barnavård eller ungdomsskydd eller rörande behandling av alkoholister eller vem som eljest lämnat upplysningar i sådant ärende, vägras, om grundad anledning finnes att antaga att den, om vilken anmälan gjorts eller upplysningarna lämnats, skulle missbruka kännedom i beförda hänseende till skada för annan person.

Vad i denna paragraf stadgas har icke avseende å myndighets beslut som särskilt utfärdats eller i protokoll upptagits, där fråga ej är om barnavårdsnämnds eller nykterhetsnämnds beslut eller om beslut i ärende som rör tillämpning av lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, lagen om avbrytande av havandeskap, lagen om sterilisering eller lagen om kastrering.

Uppgifter och anteckningar, vilka tillhöra de i kommunerna förda socialregistren, må ej utlämnas i vidare mån än som följer av lagen om socialregister.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

I fråga om handlingar i ärenden rörande barnavårdsmäns verksamhet gäller äldre lag.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott

Härigenom förordnas, att 6, 9, 11 och 12 §§ lagen (1964: 143) om bidragsförskott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som önskar erhålla bidragsförskott eller vill komma i åtnjutande av högre förskott skall göra ansökan därom. Ansökan göres av vårdnadshavaren, särskilt förordnad förmyndare eller barnavårdsman för barnet.

Föreslagen lydelse

6 §

Den som önskar erhålla bidragsförskott eller vill komma i åtnjutande av högre förskott skall göra ansökan därom. Ansökan göres av vårdnadshavaren eller särskilt förordnad förmyndare för barnet. Är barnet omhändertaget

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

för samhällsvård, får nämnden utan ansökan besluta om utbetalning av bidragsförskott.

Ansökan skall innehålla nödiga upplysningar för bedömande av barnets rätt till bidragsförskott ävensom en av sökanden på heder och samvete avgiven förklaring, att de lämnade upplysningarna äro med sanningen överensstämmande. Är sökanden ur stånd att själv avgiva sådan förklaring, skall riktigheten av upplysningarna intygas av två trovärdiga, med förhållandena förtrogna personer. Därest underhållsbidrag fastställt för barnet, skall domstols beslut eller annan handling, som kan ligga till grund för indrivning av bidraget, i huvudskrift eller bestyrkt avskrift fogas vid ansöknings, såframt dessa handlingar ej eljest äro tillgängliga för barnavårdsnämnden.

9 §

Bidragsförskott utbetalas till vårdnadshavaren. I fråga om fosterbarn eller barn, som eljest fostras i annat enskilt hem än vårdnadshavarens, skall dock bidragsförskottet utbetalas till den, hos vilken barnet fostras, såframt ej barnavårdsnämnden annorlunda förordnar.

Finnes någon, till vilken bidragsförskott enligt första stycket skall utbetalas, icke vara skickad att handhava förskottet, må barnavårdsnämnden förordna, att förskottet i stället skall utbetalas till *barnavårdsman för barnet eller annan* lämplig person. Nämnden må ock, då synnerliga skäl äro därtill, själv omhändertaga bidragsförskottet för att användas för barnets bästa.

Finnes någon, till vilken bidragsförskott enligt första stycket skall utbetalas, icke vara skickad att handhava förskottet, må barnavårdsnämnden förordna, att förskottet i stället skall utbetalas till lämplig person. Nämnden må ock, då synnerliga skäl äro därtill, själv omhändertaga bidragsförskottet för att användas för barnets bästa.

Ätnjuter barn, till vilket bidragsförskott utgår, i annat fall än som avses i 8 § fjärde stycket, under hel månad vård på anstalt eller eljest vård på allmän bekostnad, äger den som driver anstalten eller det kommunala organ, som svarar för vårdkostnaden att, i den mån Konungen så förordnar, uppbära så stor del av bidragsförskott för månaden som svarar mot vårdkostnaden.

Det bidragsförskottsbelopp som först förfaller till betalning efter beslut om förskott må, där barnet under den tid å vilken förskottsbeloppet belöper i väsentlig mån erhållit sin försörjning av allmänna medel, till den del beloppet motsvarar vad den myndighet som tillhandahållit försörjningen visar sig hava för nämnda tid utgivit för barnets försörjning uppbäras av myndigheten.

11 §¹

Det åligger barnavårdsnämnd, som utgiver bidragsförskott, att besluta om indragning av förskottet, därest förutsättningarna för utgivande av förskott icke längre föreligga; dock erfordras ej sådant

¹ Senaste lydelse 1970: 147.

*Nuvarande lydelse**Förslagen lydelse*

beslut såframt bidragsförskott skall upphöra att utgå på den grund att barnet fyllt aderton år eller avlidit. Nämnden skall jämväl besluta om nedsättning av bidragsförskott, när bestämmelserna i denna lag föranleda därtill.

Om barnet upphört att vara svensk medborgare eller bosatt i riket, må nämnden utan hinder därav besluta, att barnet i fortsättningen skall åtnjuta bidragsförskott, därest det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att indraga förskottet.

Beslut om indragning eller nedsättning av bidragsförskott skall skriftligen delgivas vårdnadshavaren, särskilt förordnad förmyndare och barnavårdsman för barnet samt den underhållsskyldige.

Beslut om indragning eller nedsättning av bidragsförskott skall skriftligen delgivas vårdnadshavaren, särskilt förordnad förmyndare för barnet och den underhållsskyldige.

12 §

Vårdnadshavaren, särskilt förordnad förmyndare och barnavårdsman för barnet äro skyldiga att ofördröjligen till den barnavårdsnämnd, som utger bidragsförskottet, anmäla

Vårdnadshavaren och särskilt förordnad förmyndare för barnet äro skyldiga att ofördröjligen till den barnavårdsnämnd som utger bidragsförskottet, anmäla

- a) om barnet avlidit;
- b) om barnet eller, i fall som avses i 1 § andra stycket, vårdnadshavaren upphört att vara svensk medborgare eller bosatt i riket;
- c) om barnet adopterats;
- d) om barnet flyttat samman med den underhållsskyldige;
- e) om barnet erhållit barnpension enligt 8 kap. 5 § lagen om allmän försäkring;
- f) om vårdnadshavarens mantalsskrivningsort ändrats eller barnet blivit bosatt i annan kommun;
- g) om barnet intagits på anstalt;
- h) om underhållsbidrag fastställts för barnet eller fastställt underhållsbidrag ändrats; samt
- i) om den underhållsskyldige betalat på förskottet belöpande underhållsbidrag till vårdnadshavaren eller med dennes vetskap till annan än barnavårdsnämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

7 Förslag till

Lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)

Härigenom förordnas i fråga om barnavårdslagen (1960: 97),¹
 dels att 11 och 12 §§ skall ha nedan angivna lydelse
 dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 3 a §, av nedan angivna
 lydelse.

Nuvarande lydelse²

Föreslagen lydelse

3 a §

Barnavårdsnämnden skall lämna den som har vårdnaden om barn stöd och hjälp vid utövandet av vårdnaden.

På begäran av vårdnadshavare skall barnavårdsnämnden i den kommun där denne är kyrkobokförd utse särskild tjänsteman eller förtroendeman hos nämnden eller annan lämplig person (barnavårdsman) att lämna honom sådant bistånd som sägs i första stycket.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriver i vilka fall och i vilken ordning vårdnadshavare skall särskilt underrättas om sin rättighet enligt andra stycket.

11 §

Kan barnavårdsnämndens prövning icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande

1. vidtaga åtgärd som enligt 4 eller 5 kap. ankommer på nämnden,
2. meddela beslut enligt 43 § om att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § första stycket eller förbud som avses i 50 eller 51 § samt
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § första stycket eller förbud som avses i 50 eller 51 §.

4. förordna barnavårdsman.

Beslut som ordföranden fattat med stöd av första stycket länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i avbidan på nämndens prövning. Det skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Avser beslutet omhändertagande enligt 29 eller 30 § eller förbud enligt 50 §, skall ordföranden omedelbart sammankalla nämnden för att avsluta i ärendet. Nämndens sammanträde skall i sådant fall hållas utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

¹ Lagen omtryckt 1971: 308.

² Som nuvarande lydelse anges såvitt gäller 12 § lydelse enligt prop. 1973: 29.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

12 §

Om kommunfullmäktige så bestämma, äger barnavårdsnämnden uppdraga åt särskild avdelning, bestående av ledamöter eller suppleanter i nämnden, eller åt ledamot eller suppleant eller åt tjänsteman hos kommunen att på nämndens vägnar avgöra vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i fullmäktiges beslut. Nämnden må dock icke annorledes än genom samfällt beslut

1. utdöma förelagt vite,
2. vidtaga åtgärd enligt 26 § 2, 3 eller 4 eller enligt 29 eller 30 § eller göra framställning om intagning i ungdomsvårdsskola,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd eller förhandsbesked som avses i 47 § eller förbud som avses i 50 eller 51 §,

4. fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt föräldrabalken, enligt 5 § lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9, 11 eller 18 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott eller

4. fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt föräldrabalken *i andra avseenden än som sägs i 3 kap. 2 eller 4 §, 7 kap. 2 eller 7 §, om avtalet ej innefattar åtagande att utge engångsbelopp, eller 20 kap. 11 §, enligt 5 § lagen (1969: 618) om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap*, enligt 5 § lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9, 11 eller 18 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott eller

5. göra framställning eller avgiva yttrande till kommunfullmäktige.

Beslut som fattats på grund av uppdrag enligt första stycket skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

8 Förslag till**Lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)**

Härigenom förordnas, att 35 och 39 §§ familjebidragsförordningen (1946: 99)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*35 §²

Talan mot beslut i ärende, som avses i denna förordning, må fullföljas av värnpliktig, vars rätt beslutet rör, samt i fråga om familjebidrag jämväl av den, för vilken familjebidrag kan utgå, även-

Talan mot beslut i ärende, som avses i denna förordning, må fullföljas av värnpliktig, vars rätt beslutet rör, samt i fråga om familjebidrag jämväl av den, för vilken familjebidrag kan utgå, även-

¹ Förordningen omtryckt 1960: 152.

² Senaste lydelse 1962: 674.

Nuvarande lydelse

som av arbetsgivare, som enligt 27 § tredje stycket är skyldig utgiva bidraget. *För barn må barnavårdsman fullfölja talan.*

Föreslagen lydelse

som av arbetsgivare, som enligt 27 § tredje stycket är skyldig utgiva bidraget.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende, som avses i denna förordning, och mot tillsynsmyndighetens beslut i fall, som avses i 31 §, må föras av kommun, vars rätt beslutet rör.

39 §³

Sådant medgivande, som avses i 3 § andra stycket, 6 § andra stycket, 9 § 2 och 3 mom., 11 § 1 mom. andra stycket, 12 § 3 mom. tredje stycket, 14 § 1 mom. eller 15 §, lämnas av tillsynsmyndigheten på ansökan av familjebidragsnämnd. Medgivande lämnas för viss tid eller tills vidare. När skäl därtill äro, må medgivandet av tillsynsmyndigheten återkallas.

Har familjebidragsnämnd icke funnit skäl att hos tillsynsmyndigheten göra ansökan om medgivande, som avses i 3 § andra stycket, äger den värnpliktige ävensom sådan anhörig eller husföreståndarinna som där sägs göra ansökan direkt hos tillsynsmyndigheten. I övriga i första stycket avsedda fall tillkommer sådan rätt den värnpliktige samt den, för vilken familjebidrag kan utgå. *För barn må barnavårdsman göra sådan ansökan.*

Har familjebidragsnämnd icke funnit skäl att hos tillsynsmyndigheten göra ansökan om medgivande, som avses i 3 § andra stycket, äger den värnpliktige ävensom sådan anhörig eller husföreståndarinna som där sägs göra ansökan direkt hos tillsynsmyndigheten. I övriga i första stycket avsedda fall tillkommer sådan rätt den värnpliktige samt den, för vilken familjebidrag kan utgå.

Tillsynsmyndigheten äger medgiva familjebidragsnämnd befrielse från skyldighet att inhämta medgivande enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Motionsyrkandena

I motionen 1973: 1922 av herr Åkerlind (m) hemställs att riksdagen avslår propositionen 1973: 100.

I motionen 1973: 1958 av fru Hörnlund m. fl. (s) hemställs att riksdagen måtte besluta att avslå att det i barnavårdslagen införs ett stadgande av samma innehåll som i den föreslagna 3 a §.

³ Senaste lydelse 1960: 152.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

Barnavårdsmannainstitutionen infördes i vår lagstiftning genom lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap. Syftet var att söka tillvarata de rättigheter som genom denna lag tillförsäkrades de utomäktenskapliga barnen. Barnavårdsman skulle förordnas för varje utom äktenskap fött barn. År 1939 infördes möjlighet att förordna barnavårdsman även för barn i äktenskap och adoptivbarn, sedan föräldrarnas (adoptivföräldrarnas) sammanlevnad upphört eller deras äktenskap upplösts.

Vid tillkomsten av föräldrabalken (FB) år 1949 sammanfördes bestämmelserna om barnavårdsman till barn i och utom äktenskap i 8 kap. FB. Av mera betydande ändringar beträffande barnavårdsmannainstitutionen vilka tillkom i samband härmed må nämnas, att rätten att kräva barnavårdsman för barn i äktenskap utvidgades till att gälla även fader om vårdnaden om barnet tillerkänts honom. Vidare infördes möjlighet att förlänga barnavårdsmannaskapet under viss tid efter det att barnet fyllt 18 år. År 1969 gjordes vissa ändringar, föranledda av de då införda nya faderskapsreglerna.

Bestämmelserna om barnavårdsmän har vid flera tillfällen utsatts för kritik och olika förslag till ändring har lagts fram. Barnavårdsmannafrågan har också upprepade gånger tagits upp i riksdagsmotioner. I det följande lämnas en sammanfattning av vad som förekommit i dessa hänseenden.

I anledning av motion vid 1949 års riksdag (II: 28), vari bl. a. föreslogs att barnavårdsman skulle utses för alla skilsmässobarn, begärde riksdagen på hemställan av första lagutskottet (1LU 1949: 43) utredning av frågan i vilken utsträckning barnavårdsman borde utses för barn i äktenskap och adoptivbarn och därmed sammanhängande spörsmål. *Barnavårdskommittén* erhöll härefter i uppdrag att verkställa utredningen.

Kommitténs överväganden, som redovisades i dess slutbetänkande (SOU 1957: 49), ledde inte fram till förslag om några mer omfattande ändringar av bestämmelserna om barnavårdsman. Vad angår barn i äktenskap föreslog kommittén en mindre jämkning i syfte att betona att barnavårdsnämnd, i de fall vårdnadshavaren inte själv begärde förordnande av barnavårdsman, borde använda sin befogenhet att självmant utse barnavårdsman något mindre sparsamt. I fråga om det ovillkorliga och undantagslösa förordnandet av barnavårdsman för barn utom äktenskap anmärkte kommittén, att detta otvivelaktigt ledde till en del onödiga förordnanden. Sådana onödiga uppdrag kunde emellertid upphöra genom beslut enligt 8 kap. 7 § FB. Kommittén ansåg inte att förhållandena vållade några olägenheter av betydelse i jämförelse med de stora fördelar det innebar att lagen uppställde ett klart och ofrånkomligt krav på barnavårdsman för alla utomäktenskapliga barn. Kommittén

lade i betänkandet fram förslag till en ny kungörelse om barnavårdsmannens verksamhet och tillsynen därå. I förslaget sköts barnavårdsmannens kurativa uppgifter i förgrunden. Förslagen medförde inte några ändringar i författningarna.

I motion vid *1963 års riksdag* (II: 542) framfördes krav på utredning angående barnavårdsmannainstitutionen i syfte att koncentrera barnavårdsmännens insatser på de kurativa uppgifterna. Det framhölls i motionen att barnavårdsmannainstitutionen hade en viktig uppgift att fylla i detta hänseende. Det var emellertid inte möjligt för barnavårdsmännen att lämna kurativt bistånd med hänsyn till det antal förordnanden som i allmänhet åvilade varje barnavårdsman. I motionen anvisades olika utvägar för att göra det möjligt för barnavårdsmännen att i önskvärd utsträckning ägna sig åt den kurativa delen av uppdraget. Motionärerna ifrågasatte bl. a. om inte barnavårdsman för barn utom äktenskap skulle kunna förordnas obligatoriskt för ett begränsat antal år, t. ex. sju år, varefter fortsatt förordnande skulle bli beroende av vårdnadshavarens önskemål. En annan möjlighet var att barnavårdsnämnden fick rätt att dela upp barnavårdsmannaförordnandena i aktiva och passiva ärenden, varvid barnavårdsmannens ansvar i de passiva ärendena skulle inskränka sig till viss bevakningsskyldighet.

Första lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande över motionen (1LU 1963: 44) att betydande olägenheter kunde uppstå om alltför många uppdrag samlades på en person. Utskottet fann det angeläget att barnavårdsmännen vid sysslandet med sina uppdrag så långt som möjligt inriktade sig på kurativa uppgifter samt betonade vikten av att barnavårdsmännen i görligaste mån befriades från mera rutinartade sysslor, varigenom betydande fördelar kunde vinnas. De av motionärerna anvisade lösningarna för att möjliggöra en koncentration av barnavårdsmannens arbete på de kurativa uppgifterna ansåg sig utskottet inte kunna förorda. Utskottet pekade på svårigheten att bedöma om behov av barnavårdsman kvarstod efter det barnet uppnått sju eller åtta års ålder. Det måste vidare förutsättas att, även om ett förordnande upphörde, fortlöpande uppmärksamhet måste ägnas fallet så att vid behov nytt förordnande snarast kunde lämnas eller andra lämpliga åtgärder vidtas. Samma invändningar kunde enligt utskottet i huvudsak göras mot förslaget att dela upp barnavårdsmannauppdragen på passiva och aktiva. De gällande bestämmelserna lämnade emellertid möjligheten öppen att i det enskilda fallet låta barnavårdsmannauppdraget upphöra före den i lagen utsatta normaltiden.

Även vid *1964 års riksdag* väcktes en motion (II: 257) med yrkande om utredning av barnavårdsmannainstitutionen i syfte att starkare koncentrera barnavårdsmännens verksamhet till de kurativa uppgifterna.

Första lagutskottet fann i sitt utlåtande (1LU 1964: 6) ej anledning att överväga en särskild utredning rörande barnavårdsmännens verksamhet

innan man vunnit erfarenheter av tillämnad ändring av bidragsförskottslagen och innan verkningarna av den fortgående rationaliseringen av barnavårdsmännens arbete framträtt någorlunda klart.

Svenska stadsförbundet och *Svenska landskommunernas förbund* begärde år 1965 hos Kungl. Maj:t att frågan om barnavårdsmannainstitutionens utformning prövades. Förbunden framhöll att den ekonomiska situationen för de ensamstående mödrarna och deras barn förbättrats. Vidgade utkomstmöjligheter, socialförsäkring, allmänna barnbidrag och bidragsförskott gav en säkrare tillvaro i materiellt hänseende. Andra samhällsåtgärder som daghem, förebyggande hälsovård, förbättrad fosterbarnskontroll och vidgade utbildningsmöjligheter gav vidare förutsättningar för bättre uppväxtförhållanden. Tillsynsmomentet i barnavårdsmannaarbetet hade till en del onödiggjorts eller överflyttats. Ett växande behov av rådgivning, upplysning och insatser från barnavårdsmännens sida av helt ny karaktär förelåg emellertid. Barnavårdsmanuppdraget hade fått ett annat innehåll. Barnavårdsnämndernas möjligheter att anpassa barnavårdsmannaarbetet efter de nya kraven var emellertid begränsade. Särskilt utbildade tjänstemän utsågs i allt större omfattning till barnavårdsmän. Ett stort antal ärenden hopades på varje enskild barnavårdsmän. Det var inte längre möjligt för barnavårdsmannen att i det enskilda fallet handla i överensstämmelse med lagens krav. Förhållandena hade lett till att frågan om att låta barnavårdsmannaskapet upphöra vid en tidigare tidpunkt än då barnet fyllt 18 år aktualiserats. Detta syntes förutsätta att barnavårdsnämnden och övriga socialvårdsorgan fick ökade resurser för kurativ verksamhet. Förbunden ansåg att frågan om barnavårdsmannainstitutionens utformning borde utredas. Utredningen borde inriktas på spørsmålet om de obligatoriska barnavårdsmannaskapen för vissa barn alltjämt var berättigade. Det borde vidare prövas om inte de individuella förordnandena kunde slopas och ansvaret för verksamheten överflyttas på barnavårdsnämnderna. Detta skulle innebära att barnavårdsnämnderna ålades att bistå den som hade vårdnaden om barn med råd och upplysningar och tillse att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratogs. Särskilt skulle det åligga nämnderna att sörja för att barnets börd fastställdes när det var fött utom äktenskap och att barnet fick underhåll. Nämnden skulle ha möjlighet att ge tjänsteman fullmakt att som rättslig företrädare för barnet verka för fastställande av barnets börd etc. Uppdraget skulle sedan upphöra. Kravverksamheten kunde överföras på kameral personal. Nämndens insatser i övrigt för mödrarna och barnen skulle ombesörjas av dess assistentpersonal i vanlig ordning. Det stöd som inom barnavårdsmannaskapets ram krävdes beträffande barn i upplösta äktenskap var numera vanligen av medlande och kurativ natur. Sådant bistånd kunde med fördel lämnas eller förmedlas av barnavårdsnämnderna under de angivna formerna. Förbunden framhöll att en lösning enligt an-

givna riktlinjer skulle innebära att de med obligatoriet förenade olägenheterna togs bort samtidigt som ett bortfall av administrativa skyldigheter gav utrymme för en inriktning på den nu eftersatta kurativa verksamheten och på de fall där tillsyn och insatser verkligen erfordrades.

Stockholms stadsfullmäktige begärde samma år och i huvudsak på samma grunder som förbunden hos Kungl. Maj:t åtgärder för en revision av lagbestämmelserna om barnavårdsman i syfte att överföra barnavårdsmans befogenheter enligt FB till barnavårdsnämnd.

I motion vid 1965 års riksdag (II: 382) hemställdes att bestämmelserna om förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap skulle ses över och att i avvaktan på denna översyn socialstyrelsen skulle få i uppdrag att ge vederbörande myndigheter till känna hur villkoret "av särskild anledning" borde tolkas, så att enhetlig praxis i möjligaste mån kunde erhållas.

Första lagutskottet uttalade (1LU 1965: 15) att vårdnadshavare av skilsmässobarn mången gång hade lika stort behov av stöd och hjälp från barnavårdsman som den som hade vårdnaden om barn utom äktenskap. Särskilt torde detta vara fallet beträffande unga vårdnadshavare. Detta talade med viss styrka för motionens syfte. Det kunde å andra sidan med fog göras gällande, att generellt sett förelåg beträffande barn utom äktenskap sådana särskilda problem att olika regler i och för sig var motiverade. Gällande lag hindrade emellertid inte erforderliga förordnanden. Av yttranden som avgetts över motionen av barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö framgick även att barnavårdsnämnderna hade goda möjligheter att få kännedom om de fall i vilka barnavårdsman borde förordnas. Utskottet fann att något mera framträdande behov av ändring i de ifrågavarande bestämmelserna inte förelåg och ansåg sig inte böra förorda en ny särskild utredning beträffande den väckta frågan. Beträffande det andra ledet i motionen fann utskottet inte skäl förorda någon särskild åtgärd med hänsyn till att socialstyrelsen i avgivet yttrande förklarat sig ha för avsikt att i Råd och anvisningar uppmana barnavårdsnämnderna att verka för att ensamstående vårdnadshavare till barn i äktenskap, i synnerhet unga vårdnadshavare, i ökad utsträckning använde sig av möjligheten att få stöd av en barnavårdsman.

I motion vid 1966 års riksdag (II: 689) hemställdes om en översyn av barnavårdsmannainstitutionen. Motionärerna förslög att barnavårdsmannens befogenheter enligt FB skulle överföras till barnavårdsnämnden. Till stöd för sin hemställan åberopade motionärerna bl. a. kommunförbundens och Stockholms stads framställningar till Kungl. Maj:t.

Första lagutskottet fann i utlåtande (1LU 1966: 12) att en revision av bestämmelserna borde övervägas. Genom ändrade bestämmelser kunde enligt utskottets mening åtskilliga fördelar vinnas av både administrativ och praktisk natur till gagn bl. a. för den kurativa verksamheten. Efter-

som frågan övervägdes inom justitiedepartementet och av 1962 års familjeberedning, fann utskottet emellertid att någon ytterligare översyn inte var erforderlig.

I sitt slutbetänkande (SOU 1967: 8) upptog *familjeberedningen* en promemoria rörande barnavårdsmannainstitutionen, avsedd att utgöra underlag för en lagteknisk översyn av bestämmelserna om barnavårdsmän. Beredningen fann i sina överväganden (s. 84) att det materiella innehållet i lagstiftningen utgjorde ett så värdefullt stöd åt ensamstående vårdnadshavare till barnens bästa att det borde i huvudsak kvarstå. Vissa föräldrade bestämmelser borde emellertid anpassas till det nutida samhället. Beredningen föreslog att barnavårdsmans skyldigheter och befogenheter överfördes till barnavårdsnämnden. Det personliga barnavårdsmannaförordnandet borde ersättas med ett beslut av barnavårdsnämnden att nämnden själv — för ett år i taget — skulle tillvarata barnets rätt och bistå dess vårdnadshavare med råd och upplysningar. På den person som på nämndens vägnar fullgjorde dess åliggande borde man bibehålla benämningen barnavårdsmän, som allmänt omfattades med förtroende. När det gällde barn utom äktenskap skulle barnavårdsnämnden alltid besluta om att sådant stöd skulle lämnas. Särskilt beslut skulle också enligt familjeberedningens mening fattas när stödet skulle upphöra. Därvid skulle en noggrann prövning ske av faderskapsfrågan och underhållet. Vårdnadshavarens arbets- och bostadssituation borde även finnas med i bedömningen. När så kunde ske utan risk för barnet borde den särskilda bevakningen av dess intressen kunna upphöra. Enligt beredningen borde även antalet hembesök hos barn i de första levnadsåren ökas. Ett ökat och regelmässigt samarbete borde komma till stånd med barnavårdscentraler, barnstugor, skolläkare och skolsköterskor. Slutligen föreslog beredningen att bestämmelserna om stöd åt vårdnadshavare skulle utformas så att de vid behov kunde omfatta alla barn med endast en förälder — alltså även barn till änkor och änklingar.

Betänkandet remissbehandlades. Det föranledde inte några författningsändringar såvitt gäller barnavårdsmannainstitutionen.

I anledning av prop. 1969: 124 med förslag till lag om ändring i föräldrabalken m. m. väcktes vid 1969 års riksdag en motion (II: 1230) rörande barnavårdsmannainstitutionen. Motionärerna ifrågasatte om inte barnavårdsmannainstitutionen kunde betraktas som ett opåkallat förmynderskap. Att en speciell grupp föräldrars barn skulle stå — åtminstone formellt sett — under en rigorös tillsyn innebar enligt motionärerna en särbehandling som borde vara främmande för dagens socialpolitik. Motionärerna hemställde att de obligatoriska barnavårdsmannaskapen för barn utom äktenskap togs bort och att barnavårdsnämnden i stället ålades att träda i barnavårdsmannens ställe intill dess börd och underhåll fastställdes.

I sitt utlåtande över motionen framhöll första lagutskottet (1LU 1969:

52) att mödrar till barn utom äktenskap ofta var mycket unga. Erfarenheterna visade att de unga vårdnadshavarna många gånger hade svårt att själva tillvarata barnets rätt. I utlåtandet erinrades om att såväl i familjebereidningens betänkande som i direktiven för familjelagssakkunniga förordats att obligatoriskt barnavårdsmannaskap för barn utom äktenskap skulle bibehållas. I direktiven sades emellertid också att de sakkunniga borde överväga att utforma bestämmelserna så, att modern i allmänhet kunde avstå från barnavårdsman om hon önskade. Utskottet ansåg att det, om en sådan ordning genomfördes, fanns mindre fog för att uppfatta barnavårdsmannainstitutionen som en diskriminerande kontroll av ogifta mödrars sätt att sköta sina barn. Det fanns därför inte anledning att förorda annat än att obligatoriet bibehölls. Utskottet framhöll emellertid att vissa nackdelar var förenade med barnavårdsmannainstitutionen i dess nuvarande utformning. Det hade bl. a. uttalats, att det i och för sig kunde anses omotiverat, att barnavårdsnämnderna i fråga om den verksamhet som nu utövas av barnavårdsmän skulle ha mindre ansvar och befogenheter än beträffande övrig barnavård. En svaghet hade vidare ansetts vara att den kurativa delen av arbetet skjutits i bakgrunden. Utskottet fann emellertid med hänsyn till det inom socialutredningen och familjelagssakkunniga pågående arbetet att något initiativ från riksdagens sida inte var påkallat.

Vid lagutskottets utlåtande fanns fogad en reservation i vilken yrkades bifall till motionen. Vid behandlingen i kamrarna följde första kammaren utskottets förslag medan andra kammaren biföll reservationen. Då sammanjämkning inte var möjlig föll frågan.

Vid 1970 års riksdag togs barnavårdsmannafrågan upp i två motionspar. I motionerna I: 25 och II: 27 uttalades att barnavårdsmannainstitutionen var föråldrad och innebar opåkallad särbehandling av en grupp medborgare som fränkandes förmågan att själva fostra och vårda sina barn. De obligatoriska barnavårdsmannaskapen för barn utom äktenskap borde därför enligt motionärerna avskaffas och de uppgifter som nu åvilar barnavårdsmännen borde överföras till barnavårdsnämnderna. I motionerna I: 163 och II: 182 yrkades en skyndsam allsidig och förutsättningslös översyn av barnavårdsmannainstitutionen.

Efter remissbehandling framhöll första lagutskottet i sitt utlåtande (1LU 1970: 49) att olika intressen gjorde sig gällande med avseende på barnavårdsmannainstitutionen, såsom intresset av att barnets rätt tillvaratas, vårdnadshavarens intresse av minsta möjliga intrång i personliga förhållanden och samhällets intresse av en rationell administration av dess uppgifter på området. Dessa intressen var delvis motstridiga och en avvägning så att inget av dem blir otillbörligt eftersatt krävde enligt utskottets mening en djupgående och omsorgsfull prövning. Det borde enligt utskottet också beaktas att åtskilliga frågor ännu var outredda. I sammanhanget framhölls också de rent lagstiftningstekniska svårigheter-

na att överblicka behovet av följdändringar i skilda författningar och de administrativa problem som skulle uppstå vid en övergång till en ny ordning. I enlighet med det anförda ansåg utskottet att barnavårdsmaninstitutionen borde underkastas en allsidig och förutsättningslös utredning, som borde bedrivas med största skyndsamhet. I en vid utlåtan- det fogad reservation hemställdes om förslag till 1971 års riksdag an- gående avskaffande av barnavårdsmaninstitutionen.

Första kammaren biföll utskottsutlåtan- det och andra kammaren re- servationen. Efter sammanjämkning frånträdde emellertid kamrarna sina tidigare ställningstaganden och beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, efter erforderlig utredning, förslag till ny lagstift- ning på det rättsområde som omfattades av motionerna snarast skulle föreläggas riksdagen (rskr 1970: 399).

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 februari 1971 tillkal- lades en utredningsman med uppdrag att göra en översyn av gällande bestämmelser rörande barnavårdsmaninstitutionen. För utredningen antogs namnet *barnavårdsmanautredningen*. Utredningen har den 7 juni 1972 avlämnat betänkandet (SOU 1972: 65) Barnavårdsmanfrå- gan. Betänkandet har remissbehandlats.

Utskottet

Inledning

Frågan om en reformering av barnavårdsmaninstitutionen har ak- tualiserats åtskilliga gånger under de båda senaste decennierna. Ut- skottet hänvisar beträffande frågans tidigare behandling till den i det föregående intagna redogörelsen (ovan s. 19—25). I enlighet med riks- dagens hemställan tillkallades år 1971 barnavårdsmanautredningen med uppdrag att göra en översyn av gällande bestämmelser rörande barnavårdsmaninstitutionen. Utredningen har lagt fram förslag till lagändringar, som innebär att barnavårdsmaninstitutionen skall upp- höra och att flertalet av de uppgifter som nu ankommer på de person- ligt förordnade barnavårdsmännen skall föras över på barnavårds- nämnden. Förslaget har fått ett positivt mottagande vid remissbehand- lingen. Det har sålunda tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser med undantag av två instanser som uttalat sig för att barnavårdsmaninstitutionen bibehålls i någon form.

En förutsättning för att barnavårdsmaninstitutionen skall kunna avskaffas är givetvis att de uppgifter som f. n. ankommer på barna- vårdsmännen kan ombesörjas på tillfredsställande sätt i andra former. Dessa uppgifter kan indelas i fem huvudgrupper, nämligen (1) att sörja för att barnets börd fastställs, när det är fött utom äktenskap, (2) att sörja för att barnet tillförsäkras underhåll, (3) att biträda med indivi-

ning och tillhandahållande av underhållsbidrag; (4) att i andra avseenden tillse att barnets rätt och bästa iakttas samt (5) att bistå vårdnadshavaren med råd och upplysningar.

Efter att med avseende på envar av dessa uppgifter ha prövat frågan om deras överförande var för sig har föredragande statsrådet anslutit sig till utredningens uppfattning att samtliga uppgifter med fördel kan föras över på andra organ. Genom propositionen läggs därför fram förslag om att barnavårdsmannainstitutionen i dess nuvarande utformning skall upphöra, varjämte en närmare reglering föreslås för handhavandet av dessa uppgifter i fortsättningen. Beträffande utformningen av den föreslagna nya organisationen för uppgifternas handläggning hänvisar utskottet till den i det föregående (s. 1 f.) intagna redogörelsen för propositionens huvudsakliga innehåll. Här skall endast anmärkas att på en mera principiell punkt har avsteg gjorts i propositionen från utredningens motsvarande förslag, nämligen i fråga om den framtida formen för handläggningen av barnavårdsmannens nuvarande stödande och rådgivande verksamhet. Utredningen föreslog att denna verksamhet — som förordades bli utvidgad till att omfatta alla vårdnadshavare som har svårigheter att själva klara upp sin situation — i stället skulle ombesörjas av barnavårdsnämnden. I den delen ansluter sig föredragande statsrådet till utredningens förslag. För att behovet av stöd och hjälp bäst skall kunna tillgodoses föreslog utredningen också att nämnden skulle avdela en tjänsteman med huvudsaklig uppgift att bistå vårdnadshavare med råd och upplysningar. I syfte att åstadkomma en ytterligare förstärkning av barnavårdsnämndens kurativa insatser föreslås i propositionen på denna punkt att för varje vårdnadshavare som önskar det skall kunna anvisas en tjänsteman eller förtroendeman hos nämnden eller annan lämplig person som har att bistå honom med stöd och hjälp vid utövandet av vårdnaden. Den som utses att fullgöra dessa uppgifter föreslås få benämningen barnavårdsman. En bestämmelse av nu angivna innehåll har upptagits i 3 a § andra stycket förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97); (se ovan s. 16). Utskottet återkommer i det följande till denna fråga i samband med behandlingen av motionen 1973: 1958.

Fråga om avslag på propositionen

I motionen 1973: 1922 hemställs att riksdagen avslår propositionen. Till stöd för yrkandet åberopar motionären en av barnavårdsutredningen under hösten 1971 verkställd enkät till vårdnadshavare för barn med barnavårdsmän i vissa kommuner i syfte att undersöka vårdnadshavarens inställning till barnavårdsmannainstitutionen samt kartlägga deras kontakter med barnavårdsmännen och i vilka avseenden de haft behov av samhällets hjälp. En redogörelse för utfallet av enkäten lämnas på s. 40—42 i propositionen. Motionären åberopar att enligt enkäten

hela 80 procent av vårdnadshavarna ansåg att det kändes tryggt att ha en särskilt utsedd barnavårdsman att vända sig till om det skulle uppstå problem. De ansåg därför att det skulle vara fel att avskaffa barnavårdsman helt. Motionären hänvisar vidare till att en av de remissinstanser, som avstyrkte utredningens förslag, anfört att ett genomförande av förslaget skulle innebära att den värdefulla uppsökande verksamhet, som barnavårdsman bedriver, skulle försvinna samt att det inte skulle bli lika självklart för ogifta mödrar och andra ensamstående föräldrar vem de skall vända sig till. Enligt motionärens åsikt finns det ingen anledning att tro att verksamheten blir billigare genom de i propositionen föreslagna förändringarna. Samtidigt finns det all anledning att frukta att hjälpen till barn och vårdnadshavare blir sämre. Den rätta vägen vore enligt motionärens mening att i stället behålla barnavårdsmaninstitutionen i nuvarande omfattning, dock att de som inte vill ha barnavårdsman kan bli befriade från detta genom beslut av barnavårdsnämnden i varje särskilt fall. Därutöver bör för alla dem som inte är skyldiga att ha barnavårdsman ges möjlighet att få barnavårdsman efter ansökan, anser motionären.

Utskottet vill för sin del framhålla följande. Barnavårdsmaninstitutionen har fyllt en mycket viktig uppgift under det drygt halva sekel den existerat. När därför förslag nu läggs fram om dess avskaffande är detta i första hand ett resultat av att såväl lagstiftning som sociala förmåner numera utformats så, att särlagstiftning rörande tillsynen av barn utom äktenskap kan anses obehövlig. Skillnaden mellan ensamstående och gifta mödrar har med tiden jämnats ut i fråga om behovet av rådgivning och stöd. Vidare sammanbor i ökad omfattning barnets föräldrar utan att ingå äktenskap. I sådana fall är risken stor för att dessa kan uppleva det obligatoriskt fortlöpande barnavårdsmanaskap som en diskriminering. Antalet utom äktenskap födda barn har också vuxit kraftigt under senare år. Detta förhållande har fört med sig att alltför många uppdrag samlas på varje barnavårdsman, vilket i sin tur leder till svårigheter att rätt sköta barnavårdsmanaskapen. Barnavårdsmanen får framför allt inte tillräckligt med tid för den kurativa delen av verksamheten. De personliga barnavårdsmanaförordnandena härrör från en tid då flertalet barnavårdsmän inte var tjänstemän hos barnavårdsmyndigheter och innebär numera för socialförvaltningen en omfattande administrativ belastning.

Det nu anförda visar enligt utskottets mening att principiella invändningar kan riktas mot den nuvarande barnavårdsmaninstitutionen och att denna också ger upphov till olägenheter av praktisk art. Utskottet vill vidare framhålla att i ett socialvårdsarbete som bedrivs enligt helt andra grundprinciper än tidigare — bl. a. enligt den s. k. helhetssynen — har barnavårdsmaninstitutionen i organisatoriskt hänseende kommit att framstå som alltmer otidsenlig utan att därför erbjuda

några mera påtagliga fördelar från vård- och behandlingssynpunkt. Utskottet önskar dock understryka att organisatoriska och andra brister inte får vara avgörande för frågan om barnvårdsmannainstitutionen skall avskaffas. Det avgörande bör enligt utskottets mening vara om de uppgifter som f. n. fullgörs av barnvårdsmännen kan ombesörjas på ett bättre sätt i andra organisatoriska former. Föredragande statsrådet har efter en ingående prövning funnit att uppgifterna med fördel kan föras över till andra organ. Utskottet delar denna uppfattning. Av särskilt värde finner därvid utskottet — såsom nedan kommer att närmare utvecklas — vara, att inom ramen för de nya handläggningsformerna bevaras en möjlighet för vårdnadshavarna att uppehålla en kontinuerlig personlig kontakt i kurativa frågor. Med hänsyn till vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1922.

Samhällets kurativa insatser för vårdnadshavare

I motionen 1973: 1958 hemställs att riksdagen måtte besluta att avslå att det i barnvårdslagen införs ett stadgande av samma innehåll som i den föreslagna 3 a §. (Se ovan s. 16 och 26.) Motionärerna konstaterar inledningsvis att barnvårdsmannautredningen kom till slutsatser som i allt väsentligt överensstämde med den starka kritik som både från den allmänna opinionens och från de för barnvårdsmannaarbetet ansvariga organens sida riktats mot barnvårdsmannainstitutionen. Mot denna bakgrund finner motionärerna det egendomligt att i propositionen föreslås en organisationsform, som remissinstanserna inte haft möjlighet att pröva, nämligen att det för varje rådgivningsärende skall kunna utses en särskild handläggare, kallad barnvårdsman. Motionärerna poängterar att något förslag i denna riktning inte framförts i remissyttrandena.

Motiv för sitt ställningstagande synes föredragande statsrådet ha funnit framför allt i den enkät som utredningen gjort bland vårdnadshavare som vid frågetillfället hade barnvårdsman och detta oaktat att utredningen själv ansett att detta underlag har brister, påpekar motionärerna. Sålunda vände sig undersökningen exempelvis inte till vårdnadshavare vilkas barnvårdsmän entledigats på grund av att behov av barnvårdsman inte längre ansetts föreligga. Inte heller gav enkäten utrymme för att informera de tillfrågade om vilka andra vägar som står till buds för att erhålla upplysningar, hjälp och stöd genom socialvården.

Motionärerna framhåller att skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utredningens förslag ytligt sett kan förefalla liten. I praktiken medför dock rätten till en särskilt utsedd kontaktman att personalresurser även i fortsättningen blir låsta till en särskild grupp av vårdnadshavare i stället för att kunna disponeras för en bredare insats för alla vårdnadshavare. Skillnaden mot nuvarande läge blir den att man byter urvals metod för barnvårdsmannaförordnande och ger vissa vårdnads-

havare — de som själva begär det — en ombudsman på bekostnad av alla de vårdnadshavare som av olika skäl inte vill ha en fortlöpande kontakt med socialvården. För kommunernas del har förslaget personella och därmed ekonomiska konsekvenser. Det kan enligt motionärernas mening förutsättas att tillgängliga resurser inte förslår till både en barnvårdsmannainstitution av föreslagen typ och till breddade och uppsökande insatser av den typ som utredningen föreslagit. Det kurativa bistånd som vårdnadshavare har behov av bör enligt motionärernas mening ges med stöd av gällande sociallagstiftning, och kommunerna bör ha full frihet att avgöra de organisatoriska formerna för hur detta bistånd skall lämnas.

Motionärerna påpekar att om man studerar enkätsvaren visar det sig att vad barnvårdsmännen hittills biträtt med på den kurativa sidan i hög grad är sådan hjälp som ombesörjes av andra samhällsorgan eller av andra funktionärer i socialförvaltningarna, exempelvis bostads- och arbetsanskaffning, att skaffa barn tillsynsplats, att söka socialhjälp eller andra bidragsformer. I den gestaltning av det kurativa arbetet som skisseras i propositionen kommer barnvårdsmännens arbete i än högre grad att bestå i att vidarebefordra vårdnadshavarnas önskemål för att tillgodoses genom annan socialvårdspersonal eller genom andra samhällsorgan. Det är framför allt detta funktionssätt som gjort barnvårdsmannainstitutionen till ett hinder i en effektiv, på helhetssynen grundad socialvård, framhåller motionärerna.

Utifrån principen om helhetssynen måste uppbyggnaden av specialresurser för särskilda målgrupper inom socialvården ske med största försiktighet, betonar motionärerna. Barnvårdsmannautredningens förslag innebar ett närmande till dessa resonemang. Det genom propositionen framlagda förslaget medför däremot enligt motionärerna en olycklig läsning och ett konserverande i yttre bemärkelse av den nuvarande barnvårdsmannainstitutionen.

Något som enligt motionärerna kan ge ytterligare anledning till farhågor för att tillgängliga resurser får en ur socialvårdande synpunkter felaktig användning är den omständigheten att barnvårdsnämnd — såvitt propositionen utvisar — inte skall ha möjlighet att avböja en framställning om barnvårdsman om nämnden finner att vårdnadshavaren på ett bättre sätt kan få stöd och råd på annan väg. Inte heller synes nämnden få möjlighet att avskryta ett ärende utan att vårdnadshavaren dessförinnan tillfrågats. Vidare anges i propositionen inte någon övre åldersgräns för barn vilkas vårdnadshavare nämnden på förslaget sätt skall ha att biträda.

Motionärerna framhåller också att det är ägnat att inge allvarliga betänkligheter att benämningen barnvårdsman bibehålls för de nya funktionärerna. De nuvarande barnvårdsmännen har ett långtgående ansvar för de barn för vilka de har förordnande. Detta står helt klart

för vårdnadshavarna. Bibehålls benämningen kommer vårdnadshavarna — i vart fall under ett längre övergångsskede — att ställa samma anspråk på den nya funktionären. Det stärker inte allmänhetens förtroende för socialvården om man på detta sätt får felaktiga förväntningar på vissa tjänstemän och förtroendemän, anser motionärerna.

Beträffande 3 a § första stycket förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97) påpekar motionärerna att den där lagfästa rätten för vårdnadshavare att genom kommunernas socialvårdsorgan få hjälp och stöd vid utövandet av vårdnaden redan finns inskriven i sociallagstiftningen och även tillgodoses i dagens socialvård.

Utskottet vill till en början hänvisa till att föredragande statsrådet i propositionen (prop. s. 77 f.) lämnat en ingående redogörelse för de skäl som förestavat den av honom föreslagna lösningen av de organisatoriska formerna för samhällets kurativa insatser för vårdnadshavarna. I likhet med utredningen och det helt övervägande flertalet remissinstanser anser statsrådet att den kurativa verksamheten — som å ena sidan bör utsträckas till att omfatta alla vårdnadshavare som är i behov av och önskar sådan hjälp men som, å andra sidan, inte bör omfatta sådana vårdnadshavare som saknar behov av hjälp och inte önskar samhällets inblandning — framdeles bör handhas av barnavårdsnämnden. Varje vårdnadshavare, oavsett civilstånd, som har svårigheter att klara upp sin situation, skall enligt statsrådets mening kunna vända sig till tjänsteman hos nämnden för att vid samtal med denne finna vägar att lösa uppkomna problem. Det kan gälla hemmets ekonomi eller barnets vård. Vårdnadshavaren kan ha svårighet att efter havandeskap finna arbete och en bostad som är lämpad för de nya förhållandena. Barntillsynen kan vålla problem. Hjälp kan behövas då det har uppstått konflikt i fråga om den andre förälderns rätt till umgänge med barnet. Statsrådet hänvisar härvid till att det under remissbehandlingen från flera håll framhållits att barnavårdsmannen spelat en betydande roll när det gällt att bilägga sådana konflikter och att det därför är angeläget att vårdnadshavare även framdeles kan få bistånd i umgängesrättsfrågor. Statsrådet erinrar vidare om att vårdnadshavaren också kan behöva biträde i underhållsfrågor. Han bör t. ex. kunna erhålla hjälp med att få utgående underhållsbidrag jämkade eller med att få bidrag som inte erlagts indrivna. Barnavårdsnämndens skyldighet att i enlighet med dessa riktlinjer lämna vårdnadshavare stöd och hjälp vid utövandet av vårdnaden bör enligt statsrådets åsikt markeras genom ändring i barnavårdslagen.

Statsrådet har i propositionen vidare anfört att när det gäller att ta ställning till hur den kurativa verksamheten vid barnavårdsnämnden närmare bör organiseras, måste man enligt hans uppfattning givetvis fästa stort avseende vid att den av utredningen verkställda enkäten bland vårdnadshavarna bl. a. visar att det stora flertalet av dessa fun-

nit det vara av stort värde att ha en bestämd person att vända sig till om svårigheter skulle uppkomma. Statsrådet erinrar i detta sammanhang om att just möjligheten att ha en bestämd person att vända sig till när problem av skilda slag uppstår säkerligen upplevs av många ensamstående vårdnadshavare som en stor trygghet, och att mycket av värdet med den nuvarande barnavårdsmannainstitutionen ligger däri. Mot bakgrund av vårdnadshavarnas önskemål, såsom dessa kommit till uttryck i enkätsvaren, bör man enligt statsrådets mening ta vara på de positiva enfareheterna av den nuvarande ordningen och se till att det även i fortsättningen finns möjlighet till en sådan personlig kontakt. Statsrådet anser därför att för varje vårdnadshavare som önskar det skall kunna anvisas en tjänsteman eller förtroendeman hos nämnden eller annan lämplig person som har att bistå honom med stöd och hjälp vid utövandet av vårdnaden. Den som utses att fullgöra dessa uppgifter bör ha benämningen barnavårdsman. Den rätt för vårdnadshavare att få kurativt bistånd av en särskild person som statsrådet sålunda finner sig böra föreslå bör enligt hans mening också komma till uttryck i lagen.

Utskottet vill för sin del uttala sin principiella anslutning till den av statsrådet sålunda föreslagna ordningen för samhällets kurativa insatser för vårdnadshavarna. Bedömningen av förslaget i denna del bör ske mot bakgrund av att utredningens motsvarande förslag — vilket innehöll skisserade förslag rörande de närmare formerna för samverkan mellan mödra- och barnavårdscentralerna samt barnavårdsnämnderna — föranledde delade meningar bland remissinstanserna. Bl. a. framhöll Kommunförbundet och Landstingsförbundet att det förelåg praktiska svårigheter att genomföra den av utredningen föreslagna ordningen och att formerna för samarbetet mellan mödra- och barnavårdshälsovården samt barnavårdsnämnderna inte borde regleras genom centrala direktiv utan lösas av de båda kommunförbunden gemensamt med utgångspunkt i lokala resurser, organisationsformer och behov. Med hänsyn till remissutfallet och till det utredningsarbete och den försöksverksamhet, som f. n. pågår på det aktuella området (se prop. 1973: 100 s. 75 och prop. 1973: 136 s. 69) och som inte bör föregripas, delar utskottet den ståndpunkt som föredragande statsrådet intog, nämligen att det inte finns anledning att i detta lagstiftningsärende gå närmare in på vad utredningen anfört i förevarande hänseende.

Den i propositionen föreslagna nyheten om möjlighet för de vårdnadshavare, som så önskar, att även i fortsättningen erhålla stöd i form av fortlöpande personlig kontakt i kurativa frågor bör enligt utskottets mening hälsas med tillfredsställelse. Utskottet finner det värdefullt att man på detta sätt tillmötesgår det i enkätsvaren starkt manifesterade önskemålet från vårdnadshavarnas sida om att få ha en bestämd person att vända sig till om svårigheter skulle uppkomma. I dagens komplete-

rade samhälle föreligger uppenbarligen ett stort behov av social service och rådgivning. Genom att tillhandahålla ett sådant bistånd kan samhället ofta på ett effektivt sätt förhindra att sociala missförhållanden uppstår. Avsaknaden av en personlig kontaktman att hänvända sig till kan emellertid befaras många gånger avhålla människor från att sätta sig i förbindelse med myndigheter eller institutioner, när det gäller personligt färgade problem. Att möjligheten till en sådan personlig kontakt enligt det nu framlagda förslaget bevaras, kommer säkerligen för åtskilliga vårdnadshavare att vara av stor betydelse. Särskilt under en övergångstid efter den nuvarande barnavårdsmannainstitutionens avskaffande torde det vara helt nödvändigt att de vårdnadshavare, som nu har barnavårdsman, kan få möjlighet att, om de så önskar, vidmakthålla en redan etablerad personlig kontakt som för dem måhända innebär en stor trygghet.

Utskottet kan således inte ansluta sig till det synsätt på förevarande fråga som kommit till uttryck i motionen 1973: 1958. De farhågor som motionärerna hyser för att systemet med särskilt utsedd kontaktman avsevärt kommer att försvåra utbyggnaden av den uppsökande verksamheten finner utskottet emellertid böra motivera att utvecklingen på området följs med uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Beträffande utformningen i övrigt av 3 a § förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97) delar utskottet föredragande statsrådets uppfattning att barnavårdsnämndens skyldighet att lämna vårdnadshavare stöd och hjälp vid utövandet av vårdnaden bör markeras genom ändring i barnavårdslagen på sätt skett genom införandet av 3 a § första stycket. Däremot kan utskottet till viss del instämma i motionärernas kritik mot användningen av benämningen barnavårdsman. Det torde dock vara ändamålsenligt att ha en särskild benämning på den ifrågasvarande kontaktmannen och det synes svårt att komma med något bättre förslag. De olägenheter som motionärerna befarar skall uppstå till följd av att benämningen barnavårdsman bibehålls, torde enligt utskottets mening kunna motverkas genom information om den nya lagstiftningen. Utskottet återkommer i det följande till det föreliggande informationsbehovet.

Utskottet kan för sin del inte biträda den kritik motionärerna riktar mot att barnavårdsnämnden inte givits möjlighet att avslå en framställning om barnavårdsman, om nämnden finner att vårdnadshavaren på ett bättre sätt kan få stöd och hjälp på annan väg. Enligt utskottets mening finns det ej tillräckliga skäl för att införa möjlighet för barnavårdsnämnden till fakultativ prövning av sådana framställningar. Att nämnden på vårdnadshavarens begäran har att utse barnavårdsman för att fylla en personligt stödjande och rådgivande funktion bör för övrigt ej utgöra hinder mot att nämnden samtidigt vidtar även andra åtgärder, där så finnes påkallat på grund av förhållandena i det särskilda fallet.

Motionärerna anmärker att nämnden inte synes ha möjlighet att avskrika ett ärende utan att vårdnadshavaren dessförinnan tillfrågats. Detta gäller dock ej i alla situationer. Av specialmotiveringen till det ifrågasvarande lagrummet (prop. s. 89) framgår i detta hänseende följande. Har lång tid förflutit utan att vårdnadshavaren varit i förbindelse med barnavårdsman, kan detta vara ett tecken på att vårdnadshavaren inte längre har behov av barnavårdsman. Barnavårdsman bör då lämpligen ta kontakt med vårdnadshavaren för att höra om uppdraget kan upphöra. Om det trots efterforskningar inte går att få fram uppgift om var vårdnadshavaren befinner sig, bör nämnden kunna anse uppdraget avslutat. Skulle vårdnadshavaren sedermera ge sig till känna och förklara att han fortfarande önskar bistånd av barnavårdsman skall sådan utses på nytt. Utskottet vill i anslutning till vad fördragande statsrådet sålunda anfört för sin del tillägga att för den omvända situationen bör gälla att barnavårdsman alltid skall entledigas om vårdnadshavaren begär detta.

Motionärerna har slutligen påtalat att någon övre åldersgräns inte angivits för de barn vilkas vårdnadshavare skall ha rätt att begära att barnavårdsman utses. Något behov härav finner utskottet inte heller föreligga.

På grund av vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1958.

Vissa informationsproblem

Avslutningsvis vill utskottet understryka betydelsen av att allmänheten och de organ, som har att tillämpa lagen, i samband med den nya lagstiftningens ikraftträdande får en allsidig information om denna. Därvid är det enligt utskottets mening särskilt viktigt att klargöra de betydelsefulla skillnader i fråga om barnavårdsmannens åligganden och befogenheter som föreligger mellan det nya och det äldre systemet. Lagstiftningen ger också upphov till ett informationsbehov på längre sikt, t. ex. när det gäller nyblivna föräldrar och nytillkomna invandrare. Utskottet ansluter sig helt till vad fördragande statsrådet anfört (prop. s. 78 f.) om hur detta mera långsiktiga informationsbehov bör täckas och vilka informationskanaler som därvid bör utnyttjas.

Utöver vad sålunda anförts föranleder propositionen eller motionerna inte några uttalanden från utskottets sida.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1973: 1922,
2. att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1958 antar 3 a § i det vid propositionen 1973: 100 fogade förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),

3. att riksdagen antar övriga vid propositionen fogade lagförslag i den mån de ej omfattas av hemställan under 2 ovan.

Stockholm den 30 oktober 1973

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Svanström (c), Sundelin (s), fröken Anderson i Lerum (s), herr Lidgard (m), fru Åsbrink (s), herr Sjöholm (fp), fru Lundblad (s), fru Jonäng (c), herrar Andersson i Södertälje (s), Winberg (m), Israelsson (vpk), Olsson i Sundsvall (c) och fru Nilsson i Sunne (s).

Reservation

vid punkten 2 i utskottets hemställan

av fru Lundblad (s), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 31 som börjar med orden "Utskottet vill" och som slutar på s. 33 med orden "motionen 1973: 1958" bort ha följande lydelse:

Utskottet, som med stor tillfredsställelse hälsat propositionens innehåll i övriga delar, kan på denna punkt inte ansluta sig till den av statsrådet föreslagna lösningen med införandet av en ny form av barnavårdsmannainstitution. Utskottet vill till en början kraftigt understryka statsrådets slutsats att samhällets kurativa insatser för vårdnadshavarna bör omfatta *alla* som är i behov av och önskar sådan hjälp, oavsett om vårdnadshavaren är gift eller ogift. I likhet med motionärerna anser utskottet att enkätsresultatet inte bör tillmätas avgörande betydelse vid bedömandet av frågan hur den kurativa verksamheten vid barnavårdsnämnden närmare bör organiseras. Såsom motionärerna framhållit är denna undersökning behäftad med brister, vilket även utredningen påpekat. Utskottet vill vidare fästa uppmärksamheten vid att behov av stöd och råd föreligger för många andra människor än vårdnadshavare och att de sociala vårdlagarna ålägger kommunerna att tillgodose dessa behov. Utskottet erinrar i detta sammanhang om att det enligt 3 § barnavårdslagen (1960: 97) bl. a. åligger barnavårdsnämnden *dels* att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen samt därvid särskilt uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheterna i öv-

rigt kan anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt, dels att lämna allmänheten råd och upplysningar i frågor som äger samband med nämndens verksamhet.

Såsom motionärerna framhållit innebär den i propositionen föreslagna rätten till en särskilt utsedd kontaktman att personalresurser även i fortsättningen blir låsta till en särskild grupp av vårdnadshavare i stället för att kunna disponeras för en utbyggd uppsökande verksamhet. Det kan enligt utskottets mening förutsättas att kommunernas ekonomiska och personella resurser blir hårt ansträngda om de skall räcka till både en barnavårdsmannainstitution av nu föreslagen typ och till breddade och uppsökande insatser av den typ som såväl barnavårdsmannautredningen som barnstugeutredningen förordat. Den uppsökande verksamheten riktar sig främst till barn och familjer med särskilda behov som det är mycket angeläget att nå. Utskottet vill vidare peka på att de "nya" barnavårdsmännens arbete kan förväntas till stor del komma att bestå i att vidarebefordra vårdnadshavarnas önskemål för att tillgodoses genom annan socialvårdspersonal eller genom andra samhällsorgan. Genom sin inriktning på endast vissa mänskliga och sociala problem blir barnavårdsmannainstitutionen ett avvikande element i en på helhetssynen grundad socialvård.

Det genom propositionen framlagda förslaget i denna del är enligt utskottets mening behäftat även med andra nackdelar. Sålunda står rätten till barnavårdsman inte öppen för alla föräldrar utan har begränsats till vårdnadshavare. En förälder som vid skilsmässa ej fått vårdnaden om barnet, kan ha behov av att i frågor som rör barnet och dess förhållanden erhålla hjälp och stöd från de sociala myndigheterna, t. ex. om utövan- det av umgängesrätten vållar bekymmer. I detta hänseende finner utskottet förslaget ofullständigt. Utskottet vill också peka på att barnavårdsnämnden enligt förslaget inte ges möjlighet att avböja en framställning om barnavårdsman, om nämnden skulle finna att vårdnadshavaren på ett bättre sätt kan få stöd och råd på annan väg. Vidare kommer enligt förslaget nämnden som regel inte att kunna avskrika ett rådgivningsärende utan att dessförinnan ha satt sig i förbindelse med vårdnadshavaren och inhämtat dennes samtycke. Inte heller har någon övre åldersgräns fastställts för de barn, vilkas vårdnadshavare skall ha rätt att begära att barnavårdsman utses. Sistnämnda förhållanden kan enligt utskottets mening komma att ytterligare öka den administrativa belastning, som förslaget innebär för barnavårdsnämnderna och som inte uppvägs av fördelar från vård- och behandlingssynpunkt. Utskottet finner det också i likhet med motionärerna mycket betänkligt att benämningen barnavårdsman bibehållits för den personal som skall ha hand om den i propositionen föreslagna kurativa verksamheten. Allmänheten får därigenom lätt föreställningen att barnavårdsmännen också har att utöva tillsyn över de barn för vilka de är utsedda.

Utskottet biträder motionärernas uppfattning att det kurativa biståndet till föräldrar och barn bör ges med stöd av gällande sociallagstiftning och att kommunerna bör ha frihet att avgöra de närmare organisatoriska formerna för hur detta bistånd skall lämnas.

På grund av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1958.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen — med förklaring att propositionen 1973: 100 i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionen 1973: 1958 beslutar att 3 a § skall utgå ur det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97).